

روزه

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾

- روزه، شکرانه نزول قرآن

۱. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقَوْنَ﴾
أَيَّامًا مَعْدُوداتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخْرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامٌ مِسْكِينٌ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلِيَصُمِّمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخْرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَأُكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾؟
ای افرادی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما نوشته شده، همان‌گونه که بر کسانی که قبل از شما بودند نوشته شد تا پرهیز کار شوید. چند روز محدودی را (باید روزه بدارید) و هر کس از شما بیمار یا مسافر باشد تعدادی از روزهای دیگر را (روزه بدارد) و بر کسانی که روزه برای آن‌ها طاقت‌فرساست، (همچون بیماران مزمن، و پیرمردان و پیرزنان) لازم است کفاره بدهند: مسکینی را اطعم کنند و کسی که کار خیری انجام دهد، برای او بهتر است و روزه داشتن برای شما بهتر است اگر بدانید. (روزه، در چند روز محدود) ماه رمضان است؛ ماهی که قرآن، برای راهنمایی مردم و نشانه‌های هدایت و فرق میان حق و باطل، در

۱۴ / ره‌توشه راهیان نور(پیام‌های قرآنی)

آن نازل شده است. پس آن کس از شما که در ماه رمضان در حضر باشد، روزه بدارد و آن کس که بیمار یا در سفر است، روزهای دیگری را به جای آن روزه بگیرد. خداوند، راحتی شما را می‌خواهد، نه زحمت شما را. هدف این است که این روزها را تکمیل کنید و خدا را بر این که شما را هدایت کرده، بزرگ بشمرید، باشد که شکرگزاری کنید.

تفسیر

علامه طباطبائی(ره) نزول این سه آیه را با هم می‌داند و در تشریح آن‌ها می‌فرماید: **(أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ)** در آیه دوم، ظرف صیام در آیه اول است و **(شَهْرُ رَمَضَانَ)** در آیه سوم، بیان و توضیحی است برای روشن کردن جمله **(أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ)**، یعنی روزهای محدود عبارت است از ماه رمضان.^۱ در تشریح جمله **(يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ)** تا آخر آیه می‌فرماید: گویا این جمله می‌خواهد تمام مطالب قبل را تعلیل کند: استشنا شدن مریض و مسافر از روزه ماه رمضان به خاطر سهولت و نفی عسر و لزوم روزه گرفتن آن‌ها در ایام دیگر سال به خاطر تکمیل عدد است.

همچنین اصل وجوب روزه به خاطر اظهار کبریایی خداوند و ادائی شکر اوست. اظهار کبریایی به خاطر نزول قرآن بر بندگان و اعلان ربوبیت خود و عبودیت آن‌ها است و ادائی شکر به خاطر هدایت آن‌ها به حق و جداسازی بین حق و باطل به وسیله قرآن است.^۲.

پیام‌ها

- ۱- روزه، ویژه مومنین در طول تاریخ است.
- ۲- نسبت به روزهای سال محدود است: **(أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ)**.
- ۳- در آن سختگیری نشده است: **(وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْأُثْرَ)**.
- ۴- در پاکترین و با عظمت‌ترین ظرف زمانی واقع شده است.

۱. المیزان، ج ۲، ص ۵-۴.

۲. همان، ص ۲۴، نقل به معنی.

آیه موقب

۲. ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ سَمَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيْكُمْ أَوْ كِسْوَتِهِمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصَيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَارَةً أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَقْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾^۱؛ خداوند شما را به خاطر سوگندهای بیهوده (و خالی از اراده) مؤاخذه نمی‌کند؛ ولی در برابر سوگندهایی که (از روی اراده) محکم کرده‌اید، مؤاخذه می‌نماید. کفاره این‌گونه قسم‌ها، اطعام ده نفر مستمند، از غذاهای معمولی است که به خانواده خود می‌دهید؛ یا لباس پوشاندن بر آن ده نفر و یا آزاد کردن یک برد، و کسی که هیچ کدام از این‌ها را نیابد، سه روزه می‌گیرد، این، کفاره سوگندهای شمامت به هنگامی که سوگند یاد می‌کنید (و مخالفت می‌نمایید). و سوگندهای خود را حفظ کنید، خداوند آیات خود را این چنین برای شما بیان می‌کند، شاید شکر او را بجا آورید.

روايات

– ماہ میهمانی خدا

۱. عن أبي الحسن علي بن موسى الرضا عليه السلام عن آبائه عن أمير المؤمنين عليه السلام قال:
ان رسول الله صلوات الله عليه وآله وسلام خطبنا ذات يوم فقال: ايها الناس انه اقبل اليكم شهر الله بالبركة
و الرحمة و المغفرة... شهر دعيتم فيه ضيافة الله^۲؛ امام رضا عليه السلام به نقل از پدران
خود از امير المؤمنين عليه السلام نقل کردن که حضرت فرمود: روزی پیامبر صلوات الله عليه وآله وسلام برای ما
خطبه خواند و فرمود: ای مردم! به درستی که ماه خدا به سوی شما روی آورده
است همراه با برکت و رحمت و مغفرت... ماهی است که همه شما به میهمانی خدا
دعوت شده‌اید.

۱. مائدہ، آیه ۸۹

۲. عيون الاخبار، ج ۱، ص ۲۶۵

۱۶ / ره‌توشه راهیان نور(پیام‌های قرآنی)

نکته: مقایسه کوتاه بین دو میهمانی بزرگ خدا (ماه رمضان و حج) ما را متوجه برخی شباهت‌ها و تفاوت‌ها می‌کند.

تفاوت‌ها

حج	ماه مبارک رمضان
ما باید رو کنیم (حج البيت)	او روی می‌آورد (اقبل اليكم)
خاص است (من استطاع)	عام است (ايها الذين آمنوا)
هزینه دارد	هزینه ندارد

شباهت‌ها

حج	ماه مبارک رمضان
مکان نزول قرآن است	زمان نزول قرآن است
مکان دعا است	زمان دعا است
محل آمرزش است	زمان آمرزش است
محرمات دارد	محرمات دارد
تحمل رنج سفر می‌خواهد	تحمل تشنگی و گرسنگی می‌خواهد
به عید قربان ختم می‌شود	به عید فطر ختم می‌شود

روايات مرتبط

-فضیلت روزه‌دار

۲. قال علي عليه السلام:

نوم الصائم عبادة و صمته تسبيح و دعاؤه مستجاب و عمله مضاعف ان للصائم
عند افطاره دعوة لا ترد؛ خواب روزه‌دار عبادت و سکوت‌ش تسبيح و دعايش
مستجاب و ثواب عملش مضاعف است. روزه‌دار هنگام افطار دعای بدون رد
دارد.^۱

۱. ميزان الحكمه، ج ۲، ح ۱۶۸۶

– حقیقت روزه

۳. عنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَامُ:

إِنَّ الصَّيَامَ لَيْسَ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَخَدْمَهُ ثُمَّ قَالَ قَالَتْ مَرِيمٌ – إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا أَىًّ صَوْمًا صَمَنَا وَفِي نُسْخَةٍ أُخْرَى أَىًّ صَمَنَا فَإِذَا صُمْتُ فَاحْفَظُوا أَسْنَتْكُمْ وَغُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَلَا تَنَازَعُوا وَلَا تَخَاسِدُوا^۱؛ روزه گرفتن، تنها به خویشن داری از نوشیدن و خوردن نیست. مریم (مادر عیسیٰ علیہ السلام) گفت: «من نذر کرده‌ام که برای خدای رحمان روزه باشم». یعنی، جز به ستایش خدای رحمان، دهان خود را باز نکنم. اگر روزه گرفتید، زبان خود را حفظ کنید، چشم خود را فرو بندید، نزاع مکنید، حسد مورزید.

۴. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ الْكَلَامُ:

إِذَا صُمْتَ فَلَيَصُمْ سَمْعُكَ وَبَصَرُكَ وَشَعْرُكَ وَجَلْدُكَ وَعَدَّدَ أَشْيَاءَ غَيْرَ هَذَا وَقَالَ لَا يَكُونُ يَوْمٌ صَوْمِكَ كَيْوَمٌ فِطْرِكَ^۲؛ هرگاه روزه گرفتی، باید گوش و چشم و مو و پوست و همه اعضایت روزه بگیرد و گفت: باید روز روزه‌ات، مانند روزه‌ای دیگر نباشد.

– فلسفه روزه

۵. در حدیث معروفی از امام صادق علیه السلام نقل شده که هشام بن حکم از علت تشریع

روزه پرسید، امام علیه السلام فرمود:

«انما فرض الله الصيام ليستوى به الغنى والفقير وذلك ان الغنى لم يكن ليجد مس الجوع فيرحم الفقير، و ان الغنى كلما اراد شيئاً قدر عليه، فراراً الله تعالى ان يسوى بين خلقه، و ان يذيق الغنى مس الجوع والالم، ليرق على الضعيف ويرحم

۱. الكافي، ج ۴، ص ۸۷

۲. همان.

۱۸ / رهتوشه راهیان نور(پیام‌های قرآنی)

الجائع^۱؛ روزه به این دلیل واجب شده است که میان فقیر و غنی مساوات برقرار گردد، و این به خاطر آن است که غنی طعم گرسنگی را بچشد و نسبت به فقیر ادای حق کند، چرا که اغنياء معمولاً هر چه را بخواهند برای آن‌ها فراهم است، خدا می‌خواهد میان بندگان خود مساوات باشد، و طعم گرسنگی و درد و رنج را به اغنياء بچشاند تا به ضعیفان و گرسنگان رحم کنند».

– فوائد روزه در دنیا و آخرت

الف – شادمانی روزه‌دار

۶. عن أبي عبد الله عليه السلام:

أَنَّهُ قَالَ لِ الصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ إِفْطَارِهِ وَ فَرْحَةٌ عِنْدَ لِقاءِ رَبِّهِ^۲؛ کسی که روزه می‌گیرد، در انتظار دو شادمانی به سر می‌برد: یک شادمانی به هنگام افطار شب و یک شادمانی به هنگام دیدار حق.

ب – دور شدن شیطان از آدمی

۷. پیامبر ﷺ فرمودند: آیا می‌خواهید راه دورشدن شیطان از شما را نشان دهم؟ عرض کردند: آری، فرمود: «الصوم یسود وجهه، و الصدقة تکسر ظهره، و الحب فى الله و المواظبة على العمل الصالح يقطع دابرها، و الاستغفار يقطع وتنينه^۳؛ روزه روی شیطان را سیاه می‌کند، و انفاق در راه خدا پشت او را می‌شکند، و دوست داشتن به خاطر خدا، و مواظبت بر عمل صالح دنباله او را قطع می‌کند، و استغفار رگ قلب او را می‌برد.

ج – پروردش روح اخلاص

۸. امیر مؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید: «و الصيام ابتلاء لاخلاص الخلق^۴؛ خداوند روزه را از

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۷۳.

۲. الكافي، ج ۴، ص ۶۵.

۳. همان، ص ۶۴.

۴. نهج البلاغه، ح ۲۵۲.

این جهت تشریع فرموده که روح اخلاص در مردم پرورش یابد».

۵- سپر آتش

۹. قال رسول الله ﷺ:

الصوم جنة من النار^۱؛ روزه سپر آتش است.

۶- دری از درهای بهشت

۱۰. پیامبر ﷺ فرمودند: ان للجنة بابا يدعى الريان لا يدخل منه الا الصائمون^۲؛ بهشت دری دارد به نام "ریان" (سیراب شده) که تنها روزهداران از آن وارد می‌شوند. مرحوم صدوق در معانی الاخبار در شرح این حدیث می‌نویسد: انتخاب این نام برای این در بهشت، به خاطر آن است که بیشترین زحمت روزهدار از ناحیه عطش است، هنگامی که روزهداران از این در وارد می‌شوند چنان سیراب می‌گردند که بعد از آن هرگز تشننه نخواهند شد.

و- یادآور گرسنگی و تشنگی روز قیامت

۱۱. قال رسول الله ﷺ:

...واذكروا بجموعكم و عطشكם فيه جوع يوم القيمة و عطشه^۳؛ ... و ياد كنيد با گرسنگی و تشنگی خود، گرسنگی و تشنگی روز قیامت را.

ز- افر بهداشتی

۱۲. قال رسول الله ﷺ: صوموا تصحوا^۴

۱. الكافي، ج ۲، ص ۱۹.

۲. معانی الاخبار، ص ۴۰۹.

۳. عبیون الاخبار، ج ۱، ص ۲۶۵.

۴. بحار، ج ۵۹، ص ۲۶۷.

داستان‌ها

پرخوری پلی از پل‌های شیطان

روزی حضرت یحیی بن زکریا، شیطان را دید و گفت: هیچ وقت بر من مسلط شده‌ای، اگر چه به یک کلمه حرف باشد که بی جا گفته باشم یا با گوشه چشم به نامحرمی نگاه کرده باشم یا در دلم خیال معصیتی کرده باشم؟

شیطان گفت: نه تو از افرادی نیستی که من بتوانم بر تو مسلط شوم چنان‌که خداوند در قرآن می‌فرماید: «إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ»^۱؛ ای شیطان! تو بر بندگان (خالص) من تسلط نداری...»

یحیی فرمود: «راستش را بگو» شیطان گفت: یک وقت است که من خیلی از تو خوشم می‌آید. یحیی علیه السلام گفت: آن چه وقت است؟

شیطان گفت: تو گاهی زیاد غذا می‌خوری و همین تو را از بعضی از عبادات باز می‌دارد. یحیی علیه السلام گفت: «با خدا عهد کردم که دیگر تا آخر عمر غذای سیر نخورم». شیطان گفت: من هم عهد کردم که دیگر به مؤمنی سخن راست نگویم و او را نصیحت نکنم. آن‌گاه شیطان از نزد یحیی علیه السلام دور شد.^۲

مبارزه با روزه‌خواری

زمانی که آیت الله شهید غفاری را در سال چهل و سه و در ماه رمضان دستگیر کردند، در یکی از جلسات وقتی تیمسار مولوی معروف قاتل مردم تهران، سیگار می‌کشد، آیت الله غفاری به او می‌گوید: آقا چرا سیگار می‌کشی؟ مگر نمی‌دانی ماه رمضان است؟ مگر شاه دستور داده بی‌دین باشید؟ یک سرگردی که آن‌جا بود می‌گوید: تیمسار مریض هستند که روزه می‌خورند. مولوی گفته بود: نخیر من اصلاً مریض نیستم و عمداً روزه‌ام را می‌خورم. آیت الله غفاری با حالت تندي به او گفت: حیف که الان به من دستبند زده‌اید، اگر

۱. حجر، آیه ۴۲.

۲. جامع النورین، ص ۲۲۱؛ بحار الانوار، ج ۱۷۳، ص ۱۴.

دست‌هایم باز بود با همان اسلحه‌ای که به کمرت بسته‌ای تو را مثل سگ می‌کشم تا
بفهمی که توهین به مقدسات دینی توانش چیست؟

عاقبت آن عالم مجاهد و شجاع را در روز هفتم دی ماه سال ۱۳۵۳ در زیر شکنجه‌های
گوناگون در سیاه‌چال زندان به شهادت رساندند. جنازه‌اش را به شهر قم آوردند و تا
وادی‌السلام قم با شکوه تمام و با حضور علما و طلاب و اهالی مبارز قم تشییع شد و پس از
دفن در مراجعت از مراسم دفن در خیابان خاکفرج مردم بر علیه شاه شعاردادند. در این
هنگام پلیس و مأمورین به مردم حمله کردند و زد و خوردی واقع شده در آن موقع شایع
بود که در زیر شکنجه پای آیت الله غفاری را با ارائه بریده‌اند.^۱

امام و گریه‌های ماه رمضان

سرّ این که امام خمینی^{ره} ملاقات‌های خودشان را در ماه مبارک رمضان تعطیل می‌کردند
این بود که بیشتر به دعا و قرآن و خلاصه به خودشان برسند. می‌فرمودند: «خود ماه رمضان
کاری است.»

در هر کار و هر حالی به یاد خدا بودند. ذکر و دعا و مناجات و گریه‌های نیمه
شب‌شان هرگز قطع نشد.

از لحظه‌های آخر عمرشان اگر چه فیلمبرداری شده است، ولی هنوز بخشی از آن را
نشان نداده‌اند. چنان‌چه این فیلم‌ها بطور کامل نشان داده شوند می‌بینید که چگونه محسن
مبارکشان را در دست گرفته‌اند و زار زار گریه می‌کنند.

آخرین ماه رمضان دوران حیاتشان به گفته ساکنان بیت متفاوت از دیگر ماه رمضان‌ها
بود. به این صورت که امام همیشه برای خشک کردن اشک چشمنشان دستمالی را همراه
داشتند ولی در آن ماه رمضان، حوله‌ای را نیز همراه بر می‌داشتند تا در هنگام نمازهای نیمه
شب‌شان از آن هم استفاده کنند.^۲

۱. مردان علم در میدان عمل: ۳۵۲

۲. به نقل از آیة الله محمدرضا توسلی، امام در سنگر نماز، ص ۷۷

شعر

خور بسیار، کم کند علمت

«ستایی»

که پُر معده باشد ز حکمت تُهی

«سعدی»

۱- خور اند کک، فزون کند حلمت

۲- ندارند تن پروران آگهی